

PROZA BE POZOS

Skaitydamas Henriko Algio Čigriejaus novelių rinkinį *Sugrižusi upė* jatau tikrą malonumą, tarsi medų laižyčiau. Pagaliau į rankas pakliuvo knyga be siaubų, kraupyklų, smurto, peilių ir kirvių, nors potekstėse gali nesunkiai numanyti, kokius laikus mini autorius, kas tais laikais vykdavo ir ant kokio plono plaukelio kabodavo žmogaus gyvybė...

Šiandien nieko nebestebina, kad poetas (ir geras poetas!) sėda rašyti prozos. Kartais tai baigiasi fiasco (A. Drilinga), o kartais proza pranoksta eilės. (Smagus netikėtumas man – manau, ir daugeliui – buvo neseniai *Metuose* pasirodęs Ramūno Kasparavičiaus romanas *Keturių sesučių darželis*), Bet grįžkime prie maestro Čigriejaus. Trumpai drūtai: novelės parašytos profesionaliai, meistriškai, meniškai, jos patrauklios skaityti, norėčiau pasakyti – jaukios; tokios namų novelės. Novelistas neslepia, iš kur jo kojos dygsta, – visa, kas gražu ir kas nelabai gražu, klostosi Palatvėje, aplink Biržus, Pasvalį ir mažesnius miestukus, kaimelius, vienkiemius. Aukštaitiškų intonacijų H. Čigriejus irgi nemaskuoja, o prasprūdęs vienas kitas „barbarizmas“ nė kiek nekliudo tekstui – priešingai, suteikia autentiško kolorito. H. Čigriejus – apsigimęs „pasakorius“, bet pernelyg neužsiplepa, saiko jausmą turi, nors kitąkart taip norėtųsi daugiau sužinoti apie jo novelių gyventojus – Fortūnatą, gimnazistą Apū, mokytoją Šedį...

Švelnaus, subtilaus humoro šaltinėlis trykšta kone iš kiekvienos novelės, nors, kaip sakyta, rašoma apie rūsčius laikus – pokarį.

Štai vyrai deda kopūstus, geria butelį, prisimena šį bei tą iš ilgo ilgo gyvenimo, tik netikėtai sužino, kad nušautas Žygienės Pranelis, sribų pasiviliotas berniokas. Darbas sustoja. „Man tai jau, – sako Paukštė, – geriau būtų kaip va tiems vyrams, kur prie turgelio vis guli. Po šitokiu basliuku nenorėčiau gulėti“ (novelė „Kopūstai“). Tokios štai Čigriejaus novelių potekstės, paaiškinančios veikėjų nuostatas. Mokytojas Šedys keliasi gyventi į miestelį, nes nenori dalintis pastoge su kolega sribu, gimnazistas Apū vos nepalydi galvos, susiruošęs į raistelį išmesti trumpos Stalino biografijos, paleistas iš bolševikų rūsio bernas krykšdamas lekia laukais, bet paskui galvoja apie palikusius nelaisvėje... vaikai piešia transparentą XXXXI spalinių metinėms, o atėjusi prancūzų kalbos mokytoja liepia jiems „vogti“ knygas – sunaikinimui pasmerktas, sukištas į maišus.

Visų novelių siužetai labai tikroviški ir įtaigūs. Apie pokarį jau tiek ir tiek skaityta – ir meninės prozos, ir dokumentikos. Ir anais, ir šiais laikais. Būta, žinia, ir stiprių dalykų (R. Granausko, keletas A.Pociaus novelių), bet H. Čigriejaus pokaris vis dėlto kitoks. Ir tuomet žmogus spėdavo nusišypsoti, pokštą iškirsti, į svečius nueiti, alaus ąsotį išlenkti. Visas dramatismas tarsi „antrame plane“, nors kaip tik šis „planas“ gal net svarbesnis už pirmąjį – jis padeda neužsimiršti, ką išgyveno autoriaus karta, o ir pats autorius, juk jauti, kad jis rašo apie puikiausiai pažįstamus dalykus, nieko nelauždamas iš piršto, o jeigu ką ir išlaužia, tai taip gražiai, kad nė nepastebi. Gerumas, žmogiškumas, paprastumas gyvena kiekvienoje Henriko Čigriejaus novelėje, jis nesistengia nei priblokšti, nei apstulbinti – visi žino, kad buitis (sesuo buitisi!) dažnai stipriausiai ir sukrečia. Buitimi prasideda ir viena gražiausių rinkinio novelių „Pirštinės“. Iš pradžių komiška situacija, vėliau drovi meilė, finale – dvi „išsiskyrusios“ pirštinės: viena prieturgy šalia nukauto Lietuvos partizano, o kita... o kitą atitirpus sniegams abejingai apuosto iš miško atslinkęs vilkas...

Yra šiame rinkinyje ir kiek monotonijos, panašių intonacijų, keliaujančių iš vienos novelės į kitą, bet, kita vertus, autorius nesiblaško – veiksmas vyksta tame pačiame krašte, veikėjai visi irgi daugmaž

vienodo „rango“, net šmėkštelėjęs inteligentas griebia šakes ir skuba prie šieno. Ant sentimentalumo ribos balansuoja novelės „Vakarinis suopis“ ir „Žvyrduobių ožkelė“, gal dar „Vaska“, bet autorius labai laiku stabteli, ir sentimentalumu ar graudeniu nelabai pavyks jį apkaltinti, išsisuks žaltys!

Rinkinį užbaigia tarsi atskiri skyreliai su paantraštemis: „Svečiai“, „Basakojai“, „Nakvynės“. Tai lyg nedidelės apysakaitės apie žmones, su kuriais Henrikas Algis Čigriejus, tikiu, buvo ne kartą susitikęs, rūkęs su jais „cigarką“ ir „stiklinės tolyn nenustūmęs“.

Šią knygą turėtų perskaityti kuo daugiau žmonių, juk taip pasiilgom gerumo, kad ir trapias pastovumo iliuzijos. Šiais „kovingais“ laikais šitokia proza – tikra atgaiva, o ir priminimas, kad egzistuoja ir kitoks pasaulis, net pikčiausiais laikais egzistuoja.

Nežinau, ar daug darbo turėjo rinkinio redaktorė Skirmantė Ramanauskaitė, – Čigriejaus kalba sodri, graži, lietuviška. Gražų viršelį knygai sukūrė rašytojo dukra Rūta Čigriejūtė, o „Amžius“ ją išleido „normaliu“ šiandien 2000 egzempliorių tiražu.

Kažkodėl esu tikras, kad H. Čigriejus ir toliau tarnaus poezijos mūzoms, bet lygiai taip pat tikiu, kad proza, sykį nutvėrusi už skverno, jo jau irgi nebepaleis. Juk periodikoje jau skaityta tiek ir tiek į aptariamą rinkinį neįdėtų novelių. Tad iki pasimatymo!?

Čigriejus H. A. SUGĮŽUSI UPĖ. – V.: Amžius, 1996.

Jurgis Kunčinas, „Proza be pozos“, *Literatūra ir menas*, 1996 m. liepos 13 d. Nr. 28 (2586), p. 4.